

Historisch-anthropologische Familienforschung des Balkanraums im interkulturellen Vergleich,

Beč 21-24.9.1995.

Krajem rujna održan je u Beču, na poticaj Karla Kasera (Graz), nositelja projekta o istraživanju balkanske (jugoistočnoeuropske) obitelji, skup mladih povjesničara kojima je tema budućega doktorata obitelj u raznim regijama (od češke do grčke) i razdobljima (16-19., rubno 20. st.). Sam rad skupa, iako zanimljiv po metodološkim diskusijama i širokom rasponu problematike koja se pokazala, tek bi trebao donijeti plodove. Ono što bi trebalo spomenuti odmah, to su tendencije u suvremenom istraživanju povijesti obitelji, koje su se jasno razaznale iz predavanja nekih od vodećih historičara obitelji danas, te specifični problemi vezani uz istraživanje ovoga prostora.

Na neke od ključnih terminološko-pojmovnih i metodoloških problema istraživanja jugoistočne Europe ukazala je u uvodnom izlaganju *Olga Katsiardis-Hering*. Upozoravajući na nejasnoću pojma "Balkan", upozorila je na razlike pri određivanju granica, pa i probleme upotrebe pojma "Balkan". Način života (planinski stočarski djelovi), kao i povijest ispunjena ratovima i uništavanjem pisanih izvora, ali i loša administracija koja u zemljama pod Osmanskim carstvom nije ostavila obilje izvora, kao što je bio slučaj na Zapadu, prisiljavaju povjesničara na korištenje i drugih izvora (prije svega usmene tradicije). Upozorila je i na neadekvatnost postojeće terminologije i modela (prije svega Laslettove sheme) u pokušaju da ih se primjeni na ovu europsku regiju, u kojoj velike klimatsko-geografske, povijesno-političke (migracije su jedan od najvažnijih činitelja), gospodarske i kulturne razlike izričito zahtijevaju mikrohistorijski pristup. Obiteljske strukture ne treba gurati u zapadnoeuropske kalupe, nego priznati njihovu složenost, i raznolikost.

Složenost pristupa problemu obitelji jugoistočne Europe potaknula je *Karla Kasera* da u svome izlaganju središnje mjesto ostavi za metodologiju i prednosti terenskog istraživanja zasnovanog na konceptu engleskog antropologa poljskog podrijetla Bronislawa Malinowskog. Razvijena tijekom I svjetskog rata prilikom proučavanja arhaičnih autohtonih zajednica na otocima pored Australije, njegova je teorija naglašavala potrebu za dužim boravljenjem u tim društvima, s kojima se treba suživjeti da bi ih se odista razumjelo. Kaser je naglasio da bi takav pristup mogao biti posebno plodonosan za pojedine regije jugoistočne Europe, u kojima gotovo ili uopće nema pisanih izvora prije konca prošlog stoljeća, te se povijesno sjećanje, ali i povijest sama još čuva ili živi u pojedinim zajednicama. U diskusiji spomenuti su i svi popratni problemi, koji se javljaju u bavljenju ovim načinom istraživanja (jedan vid usmene povijesti, *oral history*): odabir sugovornika, selekcija preobilja materijala, koji se može dobiti na taj način, pitanje ekonomičnosti (postupak zahtijeva razmjerno puno vremena) i subjektivnosti, te mogućnost davanja krivih podataka. Uza sve te "slabosti" ili bolje, činitelja kojih samo treba biti neprekidno svjestan, opći je zaključak kako ova metoda omogućava uvid u područja za koja ne postoje drugi izvori, te da se, kombinirana s drugim, materijalnim i pisanim izvorima, pokazuje vrlo uspješnom.

Posebno je zanimljivo bilo izlaganje *Tamare Hareven*, dugogodišnje urednice najznačajnijeg časopisa za istraživanje povijesti obitelji *The Journal of Family History*, i članice radne grupe sociologa i povjesničara, koja od 1975. na sastancima svake godine raspravlja i razvija koncept istraživanja obitelji (prva publikacija: *Transitions. Family and Life Course in Historical Perspective*, 1976). Ona je razložila danas opće prihvaćeni model povijesnog istraživanja obiteljskog života kroz životni tijek (*life-course*). Ovaj novi model uspješno otklanja neke nedostatke dosadašnjih proučavanja životnog i obiteljskog ciklusa (*life cycle, family cycle*), koji su ljudski život dosta mehanički cijepali u faze kroz koje prolazi, a nisu davali niti zadovoljavajuću metodu za povezivanje života pojedinca i obitelji. Model *life-course* ispravlja upravo ove slabosti, interesirajući se prvenstveno za vezu pojedinca, obitelji i šire zajednice, te za dinamizam prijelaza iz jedne u drugu obiteljsku (društvenu) ulogu kroz vrijeme. Pri tom je ključan trenutak u kojem se prijelaz zbiva (*timing*) i njegova društvena uvjetovanost. Za individualne prelaze to konkretno znači da treba razumjeti procese koji se u tom prelazu odražavaju i uvjetuju da se odvija u određeno vrijeme i na određeni način (prije svega gospodarski razlozi: posjed, princip nasljeđivanja, tip privrede, mogućnost zaposlenja, migracije, ali i

kulturološki činitelji). Pri ispitivanju odnosa pojedinca i obitelji težište je na pokušaju da se objasni njihova "sinhronizacija", odnosno usklađivanje ili konflikti između interesa pojedinih generacija. Kao posljednje potrebno je proučiti "kumulativni utjecaj povijesnih zbivanja", odnosno utjecaj općih političkih zbivanja, gospodarskih kriza, kao i lokalnih, poput gladi, loše žetve ili požara na život obitelji. Posebno je zanimljivo pratiti moguće posljedice i kroz nekoliko generacija (*ripple-effect*). Pažnje se obraća ne samo užoj obitelji već i krugu prijatelja i znanaca s kojim pojedinac "putuje" (*travel*) kroz život (*convoy*) i koja predstavlja mrežu uzajamne potpore i zaštite.

Izlaganje *Michaela Mitterauera* potaknulo je potpuno drugo pitanje: problem angažiranosti historičara i njegove društvene "korisnosti", ne u nekom uskom političkom obliku, nego u pridonašanju boljem razumijevanju sebe samih i ljudi s kojima živimo, baš u nekim procesima karakterističnim za naše vrijeme. Potaknut prvenstveno problemima velikih migracija u posljednje vrijeme, te konflikata, ili barem neshvaćanja između ljudi koji pripadaju različitim društvima i kulturama, a prisiljeni su iz raznih razloga živjeti zajedno, Mitterauer upozorava na moguću značajnu ulogu historičara u upoznavanju i približavanju tih svjetova.

Nenad Vekarić upozorio je na važnost povijesne demografije, te na velike mogućnosti koje pruža genealogija, primjenjena ne na pojedinim plemićkim obiteljima, već na širokom uzorku, za povijesno istraživanje obiteljskih struktura.

Kroz diskusije, ali i u izboru predloženih tema za sljedeći sastanak, ocrtavala se i očita nova usmjerenost prema antropološkim temama poput rituala u obitelji ili religije i obitelji.

Suzana Leček

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

28

ZAGREB

1995.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Krčka ul. 1

tel.: 385 01 519 044 fax: 385 01 513 834

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo
znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku
kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobo-
đen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike
Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Ivo GOLDSTEIN

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
NJEMAČKI JEZIK:**
Marina DENONA-KRSNIK

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u siječnju 1996. godine